

nećemo pribrojiti još i Leibniza koji je pisao francuski), što je svakako premalo i ne odražava francuski utjecaj na hrvatsko mišljenje. Izostali su također svi noviji filozofi iz tzv. »kršćanskog tabora« kao što su Maritain, Gilson, Marcel, Blondel, Mounier, da spomenem samo one »neckrvene«. Nema također ni spomena nekih do polovice našeg stoljeća vrlo utjecajnih tzv. egzistencijalističkih filozofa, primjerice, J.P. Sartre ili A. Camus. Ne saznajemo također ništa ni barem o onim »klasičnim« zastupnicima danas ipak vrlo utjecajne tzv. analitičke filozofije (osim Wittgensteina), kao što su B. Russell, G.E. Moore, R. Carnap ili A.J. Ayer. Još neke filozofijske tradicije koje zasigurno nisu za nas sasvim beznačajne, kao što su starija arapska filozofija ili ruska filozofija, nisu se našle u izboru. Sigurno je da bi onda trebalo dodati još koji svezak što je povezano s novim poteškoćama, pa zato ove pripomene ne želim shvatiti kao prigovor, nego više kao podsjećanje.

Izvanjski izgled i tisak vrlo su ugodni, za što valja pohvaliti i izdavača, Školsku knjigu iz Zagreba. No, tu moram još jedanput prigovoriti što se izdavač nije pobrinuo da knjige budu i što jeftinije. Želimo li da one budu dostupne onima kojima su zapravo i najpotrebnije, a to su studenti filozofije (i drugih »duhovnih« znanosti) a možda i koji srednjoškolci, onda je očito da te knjige mnogi neće čitati jer će im biti nedostupne. A jedva će i neke knjižnice moći nabaviti više kompleta i za svaki odijeliti više od tri tisuće kuna (oko tisuću njemačkih maraka). Zato bih još jedanput ponovio prijedlog da se izda i broširano izdanje na jednostavnijem papiru koje bi bilo mnogo jeftinije (i unatoč porezu na dodanu vrijednost). Možda bi također bilo prikladno da se u nekom novom izdanju izdvoje prikazi obrađenih filozofa i odabrani tekstovi i

izdaju odvojeno. Ti bi, naime, prikazi mogli poslužiti kao svojevrsna povijest filozofije koja nam još uvijek nedostaje.

Ivan MACAN

Interpretation of the Bible – Interpretation der Bibel – Interprétation de la Bible – Interpretacija Svetega pisma, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Ljubljana, Sheffield Academic Press: Sheffield, 1998. Broj stranica: 1909; format: 17x24 cm. Glavni urednik zbornika: Jože Krašovec.

Prve tiskane dijelove Biblije na svome jeziku Slovenci su dobili 1555. godine zanosnim marom P. Trubara, katoličkog župnika, potom protestanta, koji je postupno preveo cijeli Novi zavjet. Povjesničari su pak zabilježili da je slovenski prvotisak cijele Biblije iz 1584. godine, djelo J. Dalmatina, prebacivan iz Wittenberga u Sloveniju potajno u bačvama. Vremena su se od tada ipak promijenila. Sedmi slovenski cjelovito tiskani prijevod Biblije, nazvan *Slovenski standardni prevod*, koji je 1996. objelodanila Svetopisemska Družba Slovenije, ne prati na sreću nikakva tajnovitost. Naprotiv, njegova je pojava počašćena međunarodnim simpozijem o interpretaciji Svetoga pisma u Ljubljani (Cankarjev dom) od 17. do 20. rujna 1996., čiji su prilozima tiskani u maloprije navedenom zborniku. Poznati slovenski bibličar J. Krašovec, glavni urednik ovog zbornika, bio je predsjednik ljubljanskog biblijskog simpozija, a prije nadglednik najnovijeg prevođenja Biblije na slovenski. Tiskanje zbornika povezano je sa šezdesetogodišnjim jubilejom *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (1938–1998), a iza njega, uz Akademiju, stoje i dva slovenska sveučilišta: *Univerza v Ljubljani* i *Univerza v Mariboru*. Sa

slovenskim izdavačem na poseban je način surađivao i *Sheffield Academic Press* iz V. Britanije (usp. str. 33).

Naslov zbornika je četvorjezičan (na engleskom, njemačkom, francuskom i slovenskom) što jasno upućuje na zaključak da su i njegovi prilozi na tim jezicima. Čitatelj će se ubrzo uvjeriti da su članci tiskani na jednom od tri jezika: engleskom, njemačkom ili francuskom, a svaki ima kratak sažetak uz jezik članka i na slovenskom.

Nakon pregleda *Sadržaja* (str. 11–26) i dvojezičnog (engleskog i slovenskog) *Predgovora* zborniku njegova glavnog urednika J. Krašovca (str. 27–37) slijede svečarski govori (str. 39–115) koji su izrečeni u nizu svečanih prigoda: za dobrodošlice, za početak simpozija, za samu prigodu predstavljanja novog slovenskog prijevoda Biblije, zaključni govori, zatim pozdravi uz otvorenje izložbe »Biblija u Sloveniji« te napokon oni prigodom podjele državnog priznanja J. Krašovcu. Govornici su raznovrsni dostojanstvenici: državni (M. Kučan i dr.), crkveni (A. Šuštar i dr.) i biblijski znanstvenici (M.–É. Boismard i dr.). Većina čitatelja će vjerojatno nakon svečarskih tekstova žurno početi čitati tematski, trodijelni, glavni dio zbornika (str. 117–1848) koji donosi priloge sa spomenutog simpozija najvećim dijelom, no uključeno je u njega i nešto drugih priloga u svezi s poviješću biblijskih prijevoda u Istočnoj Europi (usp. str. 37).

Prvi dio zbornika (str. 119–601) posvećen je starim biblijskih prijevoda i biblijskoj hermeneutici. Čitatelj će ovdje uroniti u razne hermeneutičke vidike i teme u tekstovima *Septuaginte*, u targumima, drevnim sirske, gruzijskim i drugim orijentalnim verzijama kao i midrašima. Bit će malo ipak iznenađen da nijedna od 24 vrsne studije nije izričito usredotočena na najstarije

latinske biblijske tekstove: na verziju *Vetus latina* (iz 2. st. s tri svoja oblika: afričkim, europskim i Italom) niti na Jeronimovu *Vulgatu*. Među autorima ovoga dijela zbornika nalaze se E. Tov (Jeruzalem, Hebrejsko sveučilište), O. Keel (Sveučilište u Freiburgu), M.–É. Boismard (Jeruzalem, École biblique et archéologique française), M. Hengel (Sveučilište u Tübingenu) i dr.

Drugi dio zbornika (str. 603–1326) donosi pretežno priloge o prevođenju Biblije na jezike među Slavenima. Od 26 članaka u ovom dijelu zbornika 6 ih govori o biblijskim prijevodima na neslavenske jezike: mađarski, nordijski jezici (Danska, Finska, Island, Norveška, Švedska), tunguško–mandžurski jezici, pensilvanski njemački i o furlanskoj Bibliji. Hrvatski čitatelj će se obradovati da su u ovom dijelu impresivnog zbornika tri teksta iz Hrvatske s hrvatskom biblijskom tematikom. Antonija Zaradija Kiš, koja ima kao predložak 38. i 39. poglavlje knjige o Jobu, piše na francuskom o posebnostima u prijevodima Starog zavjeta koje se javljaju u hrvatskom glagoljizmu, a Anica Nazor, na engleskom, o Bibliji u hrvatsko–glagoljskim bogoslužnim knjigama. Da bi troje Hrvata imalo svoje priloge na sva tri jezika zbornika, Adalbert Rebić će na njemačkom dati kratki povijesni pregled o prevođenju Biblije na hrvatski jezik. Isusovac B. Kašić je dovršio svoj cjeloviti prijevod Biblije na hrvatski 1625. godine, no morao je ostati, na žalost, neobjavljen sve do naših dana. Tako su Hrvati morali čekati još više od 200 godina svoj biblijski prvotisk. Tek se 1831. godine u Budimu pojavio cjelovito tiskani prijevod Svetoga pisma na hrvatskom jeziku, djelo franjevca Petra Katančića.

Treći dio zbornika (str. 1327–1848) nastoji prikazati kako je Biblija, uz akademske hermeneutičke izražaje, doživ-

jela svoju veoma plodnu interpretaciju na raznim područjima ljudskog življenja: kultura, osobito literatura, glazba, ekologija, znanost... Među 34 autora tu su N. Lohfink (Sankt Georgen, Frankfurt), J. Charlesworth (Princeton) i J. Gnilka (Sveučilište u Münchenu). Više nego u prva dva dijela zbornika ovdje je zastupljena slovenska biblijsko-kulturna tematika. Ni u tom dijelu nisu izostali Hrvati. N. Hohnjec piše na engleskom o Matiji Vlačiću Iliriku kao ocu i tvorcu moderne biblijske hermeneutike, a Stipe Botica na njemačkom o Bibliji u hrvatskoj kulturnoj tradiciji.

Zbornik završava četverostrukim Dodatkom (str. 1849–1909). Počinje višestrukim (alfabetskim, kronološkim, po kontinentima i državama raspoređenim) popisom prvih cjelovito tiskanih biblijskih prijevoda na svjetskim jezicima. Vizualno čitatelj lako zamjećuje u tom popisu da su, primjerice, naši susjedi Slovenci, koji su dobili svoj biblijski prvotisak 1584. godine, među petnaestak naroda koji su najranije imali tekst Božje riječi na svome jeziku. Nakon toga slijedi abecedni adresar autora priloga u zborniku te abecedni popis s naznakom prve stranice njihova priloga u zborniku. Dodatak završava opsežnim *Indeksom osobnih imena*. Moram priznati da sam ostao zatečen što takvo djelo nema još jedno, peto, po mome mišljenju najkorisnije, abecedno kazalo. Zbornik takve razine trebao bi imati i minuciozno predmetno, stvarno kazalo. Taj manjak doduše donekle nadoknađuje detaljni sadržaj na početku zbornika.

Pisac ovih redaka ističe na kraju sa zadovoljstvom da je impresioniran kako je organizatoru simpozija i uredniku zbornika uspjelo okupiti toliku ekipu biblijskih stručnjaka (s više od 80 studija u zborniku), od kojih su mnogi svjetska imena u biblijskoj znanosti. Organizator

se usudio prevladati jezičnu barijeru dostupnosti brojnim kvalitetnim prilozi- ma u zborniku. Tiskanjem svake studije na jednom od tri »svjetska« jezika zbornik je otvoren čitateljima bez granica, diljem svijeta. Ako su Slovenci svoj biblijski prvotisak prije više od četiri stoljeća tajno u bačvama unosili u Sloveniju, ovaj put su svoj sedmi cjeloviti biblijski prijevod obznanili cijelom svijetu ovim imponiranim međunarodnim interkonfesionalnim znanstvenim biblijskim zbornikom. Učinili su taj zbornik i našim, hrvatskim, i to ne samo hrvatskim prilozi- ma. Iskrene čestitke našim susjedima za oba povezana kulturna događaja: na njihovu novom biblijskom prijevodu i njegovu popratnom biblijskom znanstvenom zborniku!

Pero VIDOVIĆ

Valentin POZAIĆ, *Čuvari života. Radosti i tjeskobe djelatnika u zdravstvu*, FTI Biblioteka Bioetika, knjiga 7., Zagreb 1998.

Pisac ovog vrijednog sveska je o. Valentin Pozaić, moralist, bioetičar, profesor na *Teološkom studiju Filozofsko-teološkog instituta DI* u Zagrebu, koji radi kao podružnica *Papinskog sveučilišta Gregoriana* u Rimu. O. Valentin Pozaić je generalni asistent katoličkih udruga liječnika Europe. U ovom svesku autor interdisciplinarnim pristupom, služeći se plodovima biologije, medicine, sociologije, psihologije, prava, ekologije, filozofije i teologije, obavještava i stručno obrađuje razna pitanja iz bioetike. Raspravlja o pitanju »fabriciranja« čovjeka, o kriterijima za njegovo rješavanje te o dvjema vrstama genetike. Upozoruje da kloniranje čovjeka uza se veže mnogobrojna pitanja, primjerice, pitanje kopije ili replike, nabraja što kloniranje na biološkoj razini znači za rast, razvoj,